

Таблиця 4
Индикативная оценка стоимости ПАО
«Запорожтрансформатор»

Мультипликатор	Диапазон	Оценка (US \$ млн.)
EV/Выручка	0,8x-1,0x	14-268
EV/ EBITDA	7,0x-8,0x	677-774
Price/Book	1,5x-2,5x	394-474

Рассчитано автором

Таблиця 5
Оценка стоимости ПАО «Запорожтрансформатор»

Показатели	US \$ млн.
Enterprise Value	380-400
Чистый долг (31.12.2014 г.)	274
Корректировка на необходимый ОК (оборотный капитал)	37
Стоимость акционерного капитала (АК)	68-89

Рассчитано автором

что процедура оценки стоимости компаний включает различные факторы: политические, макроэкономические, рыночные, финансовые и нефинансовые, на

которые сами компании имеют слабое воздействие. Самое большое влияние на определение стоимости компании при размещении ее акций на фондовом рынке оказывают спрос и предложение. Компания должна выбрать удачный момент для проведения IPO или продажи.

БИБЛИОГРАФИЧЕСКИЙ СПИСОК:

1. Рутгайзер В.М. Оценка стоимости бизнеса / В.М. Рутгайзер. – М. : 2007. – 448 с.
2. Ларченко А.П. Оценка бизнеса. Подходы и методы / А.П. Ларченко. – СПб. : PRTeam, 2008. – 59 с.
3. Марупов Д.М. Оценка бизнеса организации на этапе выхода на рынок акционерного капитала / Д.М. Марупов // Фундаментальные исследования. – 2013. – № 11–2. – С. 277–281.
4. Чиркова Е. Как оценить бизнес по аналогии. Пособие по использованию сравнительных рыночных коэффициентов / Е. Чиркова. – М. : Альпина Бизнес Букс. – 2011. – 232 с.
5. Сайт компании «Запорожтрансформатор» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : / <http://www.ztr.com.ua/>.
6. Bloomberg по состоянию на 26 января 2015 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : / <http://www.bloomberg.com/>.
7. Теплова Т.В. Инвестиции : [учебник для бакалавров] / Т.В. Теплова. – М. : Издательство Юрайт; ИДЮрайт, 2011. – 724 с.

УДК 339.13.017

Сорочан В.О.
аспірант, асистент кафедри
міжнародної економіки та туризму
Донецького національного університету економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

АНАЛІЗ СВІТОВОГО РИНКУ ПРОМИСЛОВОГО ТУРИЗМУ

Стаття присвячена аналізу світового ринку промислового туризму. Визначено перелік об'єктів, що формують світовий ринок промислового туризму. Проведені класифікація та порівняльний аналіз об'єктів промислового туризму. Встановлені тенденції розвитку світового ринку промислового туризму.

Ключові слова: ринок, розвиток, туристичні ресурси, промисловий туризм, промислова спадщина.

Сорочан В.О. АНАЛИЗ МИРОВОГО РЫНКА ПРОМЫШЛЕННОГО ТУРИЗМА

Статья посвящена анализу мирового рынка промышленного туризма. Определен перечень объектов, формирующих мировой рынок промышленного туризма. Проведены классификация и сравнительный анализ объектов промышленного туризма. Установлены тенденции развития мирового рынка промышленного туризма.

Ключевые слова: рынок, развитие, туристические ресурсы, промышленный туризм, промышленное наследие.

Sorochan V.O. ANALYSIS OF INDUSTRIAL TOURISM GLOBAL MARKET

This article is dedicated analysis of industrial tourism global market. The list of industrial heritage objects that forms global market of industrial tourism is detected. Classification and comparative analysis of industrial tourism objects are made. Trends in the global market of industrial tourism are planned.

Keywords: market, development, tourism resources, industrial tourism, industrial heritage.

Постановка проблеми. Розвиток різних видів туризму залежить від наявності відповідних ресурсів, без яких неможливе формування туристичного ринку. Так, ринок промислового туризму залежить від кола інтересів відвідувачів і включає відвідування широкого спектру туристичних об'єктів, у тому числі: корпоративних архівів і музеїв, заводів, шахт, банків, страхових компаній, торгових палат та інших центрів економічної діяльності, транспортної інфраструктури, громадських будівель і агропромислових комплексів. Таким чином, розвиток промислового туризму визначається ступенем сформованості його ринку. Однак недостатня вивченість

ринку промислового туризму як одного з спеціалізованих туристичних ринків і наукового напрямку у вітчизняній літературі, популярність і зростаючий до нього інтерес у світі робить тему представленого дослідження актуальною.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В останні роки зросла як кількість публікацій, присвячених проблематиці ринкових досліджень, так і кількість вчених, які звернулися до цієї теми. Так, питанням визначення сутності «ринку туристичних послуг» присвячені наукові дослідження і публікації багатьох зарубіжних вчених, серед яких слід виділити праці Б. Біржакова [20], Ф. Котлера [23],

С. Уільямса [21], Ж. Тіверса [22] та ін.

Серед вітчизняних дослідників туристичний ринок вивчають: В. Банько [13], В. Гончаров [14], В. Двоєзерська [15], Л. Донченко [16], В. Дубницький [17], Л. Забуранна [18], Л.Федулова [19]. Так, у роботі В. Гончарова й Н. Свиридової проаналізовано різні форми розвитку туризму. Л. Забуранна і К. Сіренко визначили необхідність формування і вдосконалення комплексу маркетингу туристичних підприємств [18]. У статті В. Дубницького та Н. Чухно висвітлено процес становлення і розвитку туристичного бізнесу, розкрито сутність маркетингової стратегії просування туристичного продукту на внутрішньому ринку [17]. Щодо промислового туризму, серед науковців, роботи яких присвячені аналізу ринку промислового туризму, слід відокремити О.Е. Афанасєва, В.С. Пацюк. Авторами розглянуто поняття індустріальних об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, визначено їх перелік, охарактеризовано властивість об'єктів індустріальної спадщини, що формують привабливий туристичний імідж території [1, с. 68–77]. Напрямки досліджень щодо розвитку ринку туристичних послуг в промислових регіонах розглядає В.Ф. Данильчук [2].

Статистика ринку промислового туризму залишається практично не вивченою областю, через що дослідження проводяться на основі узагальнених окремих публікацій зарубіжних та вітчизняних авторів, останніх публікацій ЮНЕСКО та Міжнародного комітету зі збереження промислової спадщини.

Мета статті. Визначити ступень сформованості ринку промислового туризму, а також встановити тенденції розвитку світового ринку промислового туризму.

Виклад основного матеріалу. Сучасний туристичний ринок характеризується високими темпами зростання, виникають нові види туризму, розробляються нові туристичні маршрути. Загалом туристичний ринок – це сфера задоволення потреб населення в послугах, пов'язаних із відпочинком та змістовним проведенням дозвілля в подорожі; це економічна система взаємодії чотирьох основних елементів: туристського попиту, пропозиції туристського продукту, ціни і конкуренції [10, с. 238]. Складовою туристичного ринку є туристичні ресурси, частина туристсько-рекреаційного потенціалу певної території, яка включена до складу туристичного продукту і підлягає реалізації з туристичною метою, і є підставою для вибору певного турпродукту (за видом, напрямком, сезоном та іншими ознаками) [11]. Туристичні ресурси – це ті об'єкти природи, істо-

Підходи до класифікації об'єктів промислового туризму

Автори	Класифікація
А.А. Бейдик, В.И. Новікова [3]	1. Шахти і рудники 2. Транспортна інфраструктура 3. Виробничі будівлі 4. Обладнання та механізми 5. Промислові ландшафти 6. Промислові поселення (міста, селища)
В.Ф. Данильчук [4]	1. Корпоративні архіви і музеї 2. Заводи, шахти, 3. Банки, страхові компанії, торгові палати та інші центри економічної діяльності, 4. Транспортна інфраструктура 5. Громадські будівлі і агропромислові комплекси
В.В. Запарій [5, с. 215]	1. Виробничі центри 2. Склади та сховища 3. Енергія (місця, де енергія генерується, передається і використовується, включаючи енергію падаючої води) 4. Транспорт 5. Соціальна середа (місця поселення робітників, школи, церкви, лікарні при фабриках і т. д.)
В.Л. Казаков [6]	1. Фабрично-заводські 2. Гірничопромислові 3. Селітебні 4. Транспортні 5. Обслуговуючі 6. Водогосподарські
В.С. Пацюк [7]	1. Транспортні 2. Гірничопромислові ландшафти 3. Фабричні поселення 4. Стародавні промислові об'єкти 5. Заводи і фабрики 6. Шахти

рії, культури, поточні події, явища, які можуть бути використані при створенні й реалізації туристичного продукту [11].

Так, серед інших видів туризму промислової туризм вважають відносно новим напрямом. До основних об'єктів промислового туризму відносять заводи, шахти, промислові ландшафти, виробничі центри і т. п. Існують різноманітні авторські підходи до класифікації об'єктів промислового туризму (табл. 1).

Згідно приведеної класифікації об'єктів промислового туризму наданої різними авторами, до переліку об'єктів найчастіше відносять фабрично-заводські об'єкти, шахти і рудники, підприємства та об'єкти транспортної інфраструктури та зв'язку,

Таблиця 2

Класифікація об'єктів промислового туризму за даними ЮНЕСКО

Група	Назва
I	Об'єкти комплексного промислового освоєння – промислові міста і селища, промислові ландшафти
II	Гірничорудні вироблення і шахти, що супроводжує їх інфраструктура, що формуються ними ландшафти
III	Галузеві заводи і фабрики з супроводжуючою їх інфраструктурою
IV	Гідравлічні та гідротехнічні споруди і супроводжуюча їх інфраструктура
V	Транспортні об'єкти та об'єкти зв'язку з супроводжуючою їх інфраструктурою
VI	Підприємства громадського призначення
VII	Інфраструктура беллігеративних ландшафтів
VIII	Аграрні форми природокористування
IX	Аграрні поселення, створювані в результаті аграрного природокористування культурні ландшафти
X	Об'єкти, що представляють інфраструктуру традиційних форм і способів етнічного локального природокористування
XI	Об'єкти, що їх репрезентують історичні факти расової та національної нетерпимості, трудової експлуатації, зведені в масштаби промислової діяльності
XII	Інші об'єкти специфічної промислової діяльності людини

Розроблено автором на основі: [8–9; 12]

комунально-побутові та спеціалізовані індустріальні об'єкти, індустріальні населені пункти та ландшафти. Таким чином, кожна представлена класифікація має за основу загальноприйнятну класифікацію об'єктів промислового туризму, складеною ЮНЕСКО, згідно якої сформовано список Всесвітньої культурної і природної спадщини, який формувалася протягом другої половини ХХ ст. і оформився прийняттям у 1972 р. Конвенції ЮНЕСКО про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини [8]. Щодо промислового туризму, в списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО такі об'єкти відносять до культурних, які мають особисті класифікаційні ознаки (табл. 2).

Згідно представленої класифікації об'єктів промислового туризму ЮНЕСКО, можна зробити висновок, що світовий ринок промислового туризму включає й споруди, породжені технологіями минулого: неолітичні крем'яні шахти, римські акведуки, канали, залізниці, мости та транспортні об'єкти, інноваційні сучасні інженерні споруди.

Оскільки одним із завдань списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО є популяризація історико-культурного середовища окремих країн, то об'єкти промислової спадщини в даному випадку формують першочергову ресурсну базу для розвитку ринку промислового туризму.

За останні роки ринок промислового туризму значно збільшився кількістю об'єктів, доступних для туристів. Так, з 1007 об'єктів (зокрема 779 культурних, 197 природних і 31 змішаних), внесених до списку об'єктів у 2014 р. [12], налічується 95 об'єктів, які вважаються об'єктами промислового туризму та представлені на світовому ринку туризму (рис.1, табл. 3).

Динаміка кількості об'єктів у списку Всесвітньої спадщини свідчить про збільшення туристичних ресурсів на ринку промислового туризму. За останні 30 років кількість об'єктів промислового туризму збільшилась на 22%. Така зростаюча тенденція є

Рис. 1. Динаміка кількості об'єктів промислового туризму, представлених на світовому ринку [9; 12]

результатом того, що виробнича культура, враховуючи промислову архітектуру, визнані такими, які варто зберігати. Ф. Гайден визначає потребу до містобудівного та традиційного архітектурного збереження на підставі перетворення будівель у музеї чи комерційне житло [24]. Автор обговорює проблеми, пов'язані з міськими ландшафтами, у публікації «Сила міста: міські ландшафти як громадська історія» [24]. Однією з основних ідей публікації є визначення того, що саме потрібно зберігати для туристів. Таким чином, за рахунок включення об'єктів до списку Всесвітньої спадщини відбувається формування нових туристичних маршрутів та поширення ринку промислового туризму.

Так, сьогодні об'єкти промислового туризму охоплюють 12,2% всіх культурних об'єктів і 9,4% всіх об'єктів Всесвітньої спадщини. Однак необхідно відмітити, що кількість та стан об'єктів промислового туризму дуже сильно відрізняються в регіональному розрізі (табл. 4).

Висновки. Таким чином, можна з достатньою визначеністю сказати, що промисловий туризм – це спеціалізований вид туризму, що поєднує відвідування об'єктів, породжених технологіями минулого та інно-

Таблиця 3

Аналіз кількості об'єктів Всесвітньої спадщини

Тип об'єктів	Роки						
	1985	1990	1995	2000	2005	2010	2014
Культурні:	155	244	348	528	624	703	779
Промислові	21	31	35	49	77	90	95
Природні	51	72	100	136	160	180	197
Змішані	9	19	20	26	28	28	31
Всього	215	335	468	690	812	911	1007

Розроблено автором на основі: [9; 12]

Таблиця 4

Склад світового ринку промислового туризму за регіонами

Туристичний регіон	Тип об'єктів	
	Культурні*	(у тому числі промислові)
Європа та Північна Америка	375	(63)
Латинська Америка і Карибський басейн	83	(12)
Азія і Тихий океан	129	(14)
Арабські держави	60	(4)
Африка	42	(2)
Всього	689	(95)

*Без урахування об'єктів світової спадщини ЮНЕСКО, що знаходяться під загрозою знищення

Розроблено автором на основі: [8-9;12]

ваційних сучасних інженерних споруд, з метою отримання психологічного, естетичного або дослідницького задоволення. До об'єктів промислового туризму відносять фабрично-заводські об'єкти, шахти і рудники, споруди, неолітичні крем'яні шахти, римські акведуки, канали, залізниці, мости та транспортні об'єкти, сучасні інженерні споруди. В сучасній науковій літературі існують різноманітні класифікації об'єктів промислового туризму, серед яких найбільш відомою та вживаною є клас ЮНЕСКО, згідно з якою сформовано список Всесвітньої промислової спадщини. Так, згідно проведеного аналізу, можна стверджувати, що в багатьох країнах сформувалася та стабільно розвивається ринок послуг промислового туризму, про це свідчать темпи росту кількості об'єктів промислового туризму, що відносяться до туристичних ресурсів. За останні 30 років кількість об'єктів промислового туризму збільшилась в чотири рази та охоплює 12,2% всіх

Таблиця 5

Класифікація об'єктів промислового туризму за туристичними регіонами

Регіон (кількість об'єктів)	Приклади	Класифікаційна категорія об'єкта
Європа та Північна Америка	Шахтарське місто Рерус і його околиці (Норвегія)	I
	Залізобудівний завод Енгельсберг (Швеція)	III
	Королівський соляний завод в Арк-е-Сенан і великий соляний завод у Сален-ле-Бен (Франція)	III
	Хед-Смешт-Ін-Ваффало-Джамп (Канада)	X
Латинська Америка і Карибський басейн	Гірничозаводське місто Потосі (Болівія)	I
	Виробництва селітри Хамберстон і Санта-Лаур (Чілі)	III
	Ландшафт плантацій агаві і старовинні підприємства з виробництва текили (Мексика)	IV
	Шахтарське місто Сьюелл (Мексика)	I
Азія і Тихий океан	Рисові тераси в Філіппінських Кордильєрах (Філіппіни)	IX
	Гора Цинченшань і стародавня зрошувальна система Дучзянянь (Китай)	IV
	Гірські залізниці Індії (Індія)	V
	Вокзал Чхатрапаті-Шіваджі, колишній Вікторія Термінус (місто Мумбаї)	V
Арабські держави	Древній торговий шлях «Стежка ладану» (Оман)	VI
	Оманські іригаційні системи «афладж» (Оман)	IV
	Культурні об'єкти Аль-Айн: Хафіт, Хілі, Бидаа Бинт аль-Азіз і оазиси цього району (ОАЕ)	IV
	Пам'ятники перлового промислу в околицях Мухаррака (Бахрейн)	X
Африка	Культурний ландшафт Сукур (Нігерія)	IX
	Ааправаси-Гхат – імміграційний термінал (місто Порт-Луї) (Маврикій)	XI

Розроблено автором на основі: [9;12]

культурних об'єктів і 9,4% всіх об'єктів Всесвітньої спадщини. Встановлено, що кількість та стан об'єктів промислового туризму дуже сильно відрізняються в регіональному розрізі, а лідером на світовому ринку послуг промислового туризму є регіон «Європа та Північна Америка», кількість об'єктів становить 66,3% від загальної кількості об'єктів промислового туризму. Так, подальший розвиток промислового туризму має визначитися створенням нових туристичних маршрутів та поширенням світового ринку промислового туризму.

в інформаційному суспільстві: зб. наук. праць: у 4-х т. Т. 4. –К.: ВГЛ Обрії, 2008. – С. 238 – 240.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

- Індустріальний туризм: реалії та перспективи: Матеріали І-го Міжнародного науково-практичного форуму / Редкол.: Я.В. Шрамко, В.Л. Казаков та ін. – Кривий Ріг: Вид. Р.А. Козлов, 2013. – 228 с.
- Данильчук В.Ф. Развитие рынка туристических услуг в условиях промышленных регионов Украины / В.Ф. Данильчук // Вісник ДІТБ. – 2011. – № 15. – С. 283–290.
- Бейдик О.О. Індустріальна спадщина: світовий та національний вимір / О.О. Бейдик, В.І.Новикова // Індустріальна спадщина в культурі і ландшафті: мат. III Міжнар. наук. конф. (Кривий Ріг, 1–4 жовтня 2008 р.). – Кривий Ріг: Видавничий дім, 2008. – Ч. 1. – С. 24–29.
- Данильчук В.Ф. Социально-экономические аспекты управления промышленным туризмом в Донецкой области / В.Ф. Данильчук // Вісник ДІТБ. – 2010. – № 14. – С. 52–63.
- Запарий В.В. Индустриальное наследие (к вопросу о понимании данной концепции в России и за рубежом) / В.В. Запарий [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://elar.urfu.ru/bitstream/10995/21095/1/iurp-2012-104-24.pdf>.
- Казаков В.Л. Историчні антропогенні ландшафти промислових територій / В.Л. Казаков // Географія в інформаційному суспільстві: зб. наук. праць. – К.: ВГЛ Обрії, 2008. – Т. 3. – С. 280–281.
- Пацюк В.С. Територіальна організація індустріального туризму Криворіжжя: автореф. дис. ... к. геогр. н. – К.: КНУ, 2011. – 24 с.
- Falser M. Industrial Heritage Analysis. World Heritage List and Tentative List. – UNESCO World Heritage Centre, 2001. – 205 p.
- The International Committee for the Conservation of the Industrial Heritage. Official Web-site. – Mode of access: <http://ticcih.org/>.
- Пацюк В.С. Перспективи виведення великих промислових міст України на туристичний ринок // В.С. Пацюк // Географія в інформаційному суспільстві: зб. наук. праць: у 4-х т. Т. 4. –К.: ВГЛ Обрії, 2008. – С. 238 – 240.
- Чернікова В.І. Особливості інновацій у туризмі / В.І. Чернікова // Вісник ДІТБ. – 2012. – № 16. – С. 89–94.
- UNESCO [Internet resource] // Culture. World Heritage Centre. World Heritage List. – Mode of access: <http://whc.unesco.org/?cid=31&l=en&&&&order=region>.
- Банько В.Г. Туристська логістика: [навч. посіб.] / В. Г. Банько – К.: Дакор, КНТ, 2008. – 204 с.
- Гончаров В.Н. Тематический парк в сфере туризма как экономическая категория предпринимательства в регионе / В.Н. Гончаров, Н.Д. Свиридова // Менеджер. – 2005. – № 4(34). – С. 155–158.
- Двоєзерська В.С. Тенденції державного регулювання розвитку туризму і діяльності курортів в Україні / В.С. Двоєзерська // Держава та регіони. Серія «Державне управління». – 2010. – № 1. – С. 20–24.
- Донченко Л.М. Проблеми та перспективи державної підтримки розвитку туризму / Л.М. Донченко, Н.П. Гостева // Держава та регіони. Серія «Державне управління». – 2010. – № 1. – С. 37–42.
- Дубницький В.І. Організаційно-економічні основи розвитку туризму в Донецькому регіоні / В.І. Дубницький, Н. О. Чухно // Вісн. економічної науки України. – 2005. – № 1. – С. 36–41.
- Забуранна Л.В. Особливості комплексу маркетингу на підприємствах сфери туризму / Л.В. Забуранна, К.В. Сіренко // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 10(112). – С. 58–63.
- Федулова Л.І. Інноваційні контури розвитку туризму / Л.І. Федулова // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 2(56). – С. 137–147.
- Биржаков М.Б., Никифоров В.И. Индустрия туризма: перевозки / М.Б. Биржаков, В.И. Никифоров; изд. 3-е, перераб. и доп. – СПб.: Изд. дом «Герда», 2007. – 528 с.
- Stephen Williams. Tourism: the nature and structure of tourism. Critical Concepts in the Social Sciences. – London: Routledge, 2004. – p. 1575
- Jacqueline Tivers, Tijana Rakic. Narratives of Travel and Tourism [Electronic text book]: Farnham: Ashgate Publishing, Ltd., 2012. – Access mode: http://books.google.com.ua/books/about/Narratives_of_Travel_and_Tourism.html?id=g_lsfWpn-wC&redir_esc=y.
- Котлер Ф. Основы маркетинга / Ф. Котлер, Г. Армстронг; пер. с англ. – СПб.: Изд. дом «Вильямс», 1998. – 1056 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://tourlib.net/books_others/kotler.htm.
- Jahrbuch des Schweizer Alpenclubs. Verl. der Expedition des Jahrbuches 1888 year, p.727. [Internet resource]. – Access mode: <http://www.knigafund.ru/books/109464>.